

Een deugzaam leven

Auteur: Hans Schaeffer, onderzoeker aan de TU in Kampen en redacteur van De Reformatie.

Een aantal keren begint Paulus zijn brieven expliciet met de aanhef: u bent geliefden van God, 'geroepen om zijn heiligen te zijn'. Minder expliciet wordt uit tal van Bijbelteksten duidelijk dat dat inderdaad onze roeping is: heilig leven, mogelijk gemaakt door Christus en zijn Geest die ons gegeven is. Het blijft tegelijk een hoge roeping, waar we in de praktijk van ons dagelijks leven lang niet aan beantwoorden maar wel in kunnen groeien. Hoe doe je dat?

Eén van de manieren waarop over deze vraag is nagedacht stelt het begrip 'deugd' centraal. Daarover wil ik in dit artikel iets meer vertellen. Eerst wil ik iets uitleggen over wat deugden zijn. Daarna wil ik iets zeggen over hoe deugden in het concrete leven hun plaats kunnen krijgen. Ten slotte wil ik vertellen waarom een deugdenbenadering juist in onze tijd van grote waarde kan zijn.

Geluk

Het woord 'deugd' heeft in het Nederlands een vrij oubollige en saaie gevoelswaarde. Het is al snel moralistisch en een deugzaam leven klinkt niet erg spannend. Toch zijn deugden in de traditie van onze westerse samenleving van groot belang geweest. De wortels van onze beschaving liggen in de oude Romeinse en Griekse oudheid, en in die dagen speelde het begrip 'deugd' een grote rol.

Deugden zijn te vergelijken met eigenschappen van mensen, karakteristieken waaraan je iemand kunt herkennen. De grote filosofen zetten een aantal van deze belangrijkste 'eigenschappen' op een rijtje. Mensen werden geacht te streven naar wijsheid, gerechtigheid, matigheid en dapperheid. Dat zijn de vier belangrijkste deugden uit de oudheid. In de christelijke traditie zijn er drie deugden bij gekomen, ontleend aan 1 Korintiërs 13: geloof, hoop en liefde.

Door zich te oefenen in deze deugden proberen mensen hun bestemming, hun doel te vinden in het leven. Dat doel is door de filosofen omschreven als 'geluk'. Wie wijs, rechtvaardig, matig en dapper leeft, wil daarmee streven naar een gelukkig leven. Maar dat geldt ook andersom: wie gelukkig wil worden, zal deze deugden moeten bezitten. Deugden kennen dus een lange en eerbiedwaardige traditie in de westerse cultuur.

Bijbels

Toch is dat niet de belangrijkste reden waarom de christelijke kerk vandaag met het begrip deugden uit de voeten kan als het gaat om het ontwikkelen van een christelijke levensstijl. Die reden ligt in de Bijbel zelf, die het woord deugd weliswaar niet frequent gebruikt, maar het begrip is in diverse teksten wel herkenbaar. Een aantal van die teksten geef ik hieronder in zijn geheel weer, om te laten zien dat nadenken over deugden belangrijk is voor christenen.

Allereerst zien we hoe Paulus in de brief aan de Filippenzen schrijft: 'Ten slotte, broeders en zusters, schenk aandacht aan alles wat waar is, alles wat edel is, alles wat rechtvaardig is, alles wat zuiver is, alles wat lieflijk is, alles wat eervol is, kortom, aan alles wat deugzaam is en lof verdient' (Fil. 4:8). Paulus gebruikt hier het begrip deugd om overkoepelend aan te geven waarop het in het christelijke leven aankomt.

De tweede Bijbeltekst is 2 Timoteüs 3:16-17: 'Elke schrifttekst is door God geïnspireerd en kan gebruikt worden om onderricht te geven, om dwalingen en fouten te weerleggen, en om op te voeden tot een deugzaam leven, zodat een dienaar van God voor zijn taak berekend is en voor elk goed doel volledig is toegerust.' De Bijbel is voldoende om mensen te leren hoe ze in de praktijk hun christen-zijn moeten vormgeven.

In de derde Bijbeltekst staat het woord 'deugdzaam' in een heel rijtje van kenmerken van het leven in Christus: 'Span daarom al uw krachten in om uw geloof te verrijken met deugdzaamheid, uw deugdzaamheid met kennis, uw kennis met zelfbeheersing, uw zelfbeheersing met volharding, uw volharding met vroomheid, uw vroomheid met liefde voor uw broeders en zusters, en uw liefde voor uw broeders en zusters met liefde voor allen' (2 Petr. 1:5-7).

Deugdzaamheid is niet de enige manier waarop de Bijbel over ons geheiligde leven spreekt. Er staan ook heel concrete geboden en voorschriften in Paulus' brieven, en de Heer Jezus zelf geeft vaak genoeg duidelijk aan wat een volgeling van Hem wel of niet moet doen. Maar toch: een deugdzaam leven is kennelijk iets waarnaar christenen moeten streven.

Vrucht van de Geest

Deugden zijn te vergelijken met de karaktertrekken van een christen. Aan bepaalde manieren van doen kun je een christen herkennen. Het gaat er bij deugden om dat je laat zien, aan de buitenkant, wat je van binnen wilt zijn. Je kunt deugden daarom heel goed verbinden met de vrucht van de Geest: liefde, vreugde en vrede, geduld, vriendelijkheid en goedheid, geloof, zachtmoedigheid en zelfbeheersing (Gal. 5:22). Dat zijn eigenschappen die je in de praktijk kunt herkennen bij mensen doordat je ziet wat ze doen. Deugden zijn dus bij uitstek praktisch bedoeld. Het gaat er niet om dat je alleen weet hoe je zou moeten leven, maar dat je dat ook in de praktijk brengt.

Als christenen herkenbaar moeten zijn aan hun manier van doen, dan valt er nog wel wat te verbeteren. Bij mij tenminste wel... Zal dat niet mijn hele leven lang een gevecht blijven? Is het werkelijk zo dat je christenen kunt herkennen aan hun manier van doen? Of nog beter: zou je christenen moeten kunnen herkennen aan hun daden? Met andere woorden: op welke manier kunnen we ons geloof 'verrijken met deugdzaamheid'?

Oefenen

Het zal duidelijk zijn dat christenen niet automatisch of van nature deze vrucht van de Geest voortbrengen. Je kunt volgelingen van Jezus niet herkennen doordat er per definitie een aureool van heiligheid boven hun hoofd zweeft, of doordat elke christen zo'n heilige uitstraling heeft. Op welke manier kun je je deze deugden nu eigen maken? Daarvoor is het nodig dat je leert om deugden te oefenen.

Oefening baart kunst, zegt het spreekwoord. Wie praat over deugden heeft het ook over oefenen. Dit betekent niet dat je als volgeling van Jezus gewoon maar wat moet proberen, om te kijken hoever je komt. Het woord 'oefenen' dat bij een christelijk leefstijl hoort, gaat veel dieper. Het is zoals Paulus aan Timoteüs schrijft: 'Oefen jezelf in een vroom leven' (1 Tim. 4:7). Kennelijk is ook dit een Bijbelse oproep. Want direct daarna schrijft hij: 'Oefening van het lichaam heeft wel enig nut, maar het nut van een vroom leven is grenzeloos, omdat het een belofte inhoudt voor dit leven en het leven dat komen zal. Deze boodschap is betrouwbaar en verdient onze volledige instemming. Hiervoor zwoegen en strijden wij, omdat wij onze hoop gevestigd hebben op de levende God, die de redder is van alle mensen, bovenal van de gelovigen'.

Paulus ziet ons christelijke leven als een voorspel, een soort eerste fase van ons totale leven. Hier op aarde vindt het eerste bedrijf van ons plaats en de voortzetting is er op de nieuwe aarde. Die twee delen moeten wel met elkaar in overeenstemming zijn. Opnieuw: het is helder dat ons leven in dat eerste bedrijf niet volmaakt is en nooit worden zal. Maar wie nu vroom leeft, merkt dat dit de belofte inhoudt dat er in het eeuwige leven redding plaats zal vinden, en dat ons leven dan wel volmaakt zal zijn, passend bij onze levende Heer en Heiland Jezus Christus. Wat ons te doen staat in het hier en nu is: oefen je in een vroom leven.

Al doende

Iedereen die ervaring heeft met opvoeding van kinderen, of doorheeft hoe hij of zij zelf gegroeid is als mens, kan dit principe begrijpen. Een mens leert vaak hoe iets moet door het gewoon te doen. Mijn dochttertje van vijf kan feilloos de belangrijkste spelletjes op onze tablet spelen. Ze weet precies waar ze het beeldscherm moet aanraken om haar favorieten te kunnen doen. We gaven haar een hoepel, en een dag of wat later kon ze hoepelen. Dat hebben wij haar echt niet allemaal voorgedaan. Zo gaat het met zoveel dingen die je leert: je doet ze, begint het uit te proberen, en langzamerhand merk je dat je ze kunt. Al doende leert men. Christelijk leven bestaat voor een groot deel ook uit oefenen. Gewoon de dingen doen zoals God ze ons zegt, en dan langzamerhand merken dat je ze tot een tweede natuur gaan worden.

Gewoon regelmatig geld weggeven, of het nu de VVB is of aan een christelijke organisatie, de collecte in de kerk of het sponsoren van vrienden in het buitenland. Gewoon kiezen om niet meteen het nieuwste van het nieuwste te willen hebben, maar tevreden te zijn met een televisie van acht jaar oud die het nog prima doet. Gewoon geen kleren kopen waarvan je weet of kunt weten dat ze onder erbarmelijke omstandigheden door kleine kinderen gefabriceerd worden. Gewoon bidden voor je naar bed gaat.

Gewoon dóen

Ik weet wel dat je op elk van deze voorbeelden kritiek kunt leveren. Hoeveel geld dat ik geef aan goede doelen blijft niet aan de strijkstok hangen? Heeft de economie het niet nodig dat we ook gewoon doorconsumeren? Staan die kleine kinderen in Bangladesh dan straks niet op straat als wij hun producten niet kopen, en hebben ze het dan niet nog slechter? Ik vind vaste gebedstijden een keurslijf. En toch kunnen het ook uitvluchten zijn om niet te doen wat je als christen gewoon hoort te doen.

Bewust gebruik ik hier het woord 'gewoon'. Het christelijke leven zal door oefening voor een deel echt steeds gewoner worden, een goede gewoonte. Het bijzondere is dat dit soort gewoontes langzamerhand werkelijk een tweede natuur kunnen worden. Met deze uitdrukking 'tweede natuur' zitten we heel dicht bij het Bijbelse spreken over wedergeboorte: onze oude natuur doden en godvrezend leven, waarbij dat laatste dan staat voor onze tweede natuur. Het oefenen in een deugdzaam leven heeft alles te maken met: gewoon doen, oefenen, in de praktijk brengen wat je weet en kent uit de Bijbel. Daar word je een ander mens van.

Ervaring

Het begrip deugden biedt dus een praktische invalshoek om daadwerkelijk aan de slag te gaan met de levensheiliging waartoe de Bijbel ons oproept en waartoe de Geest ons aanzet. Het is vervolgens ook juist in onze tijd heel zinvol om vanuit die invalshoek naar het christelijke leven te kijken; dat is het laatste wat ik in dit artikel wil uitwerken.

Er wordt vandaag onder christenen graag en veel gesproken over wat het geloof met je doet. Dan gaat het over gevoel en ervaring. Maar geloof kan dan ook snel iets worden waarbij je dus iets *moet* voelen. De grote woorden van genade, verzoening, liefde en trouw moet je gaan *ervaren*. In die nadruk op gevoel en ervaring zit iets wat mensen onzeker maakt: voel ik al wat, gebeurt er al iets met mij, ervaar ik al iets van het werk van de Geest? Maar door er alleen over te praten zul je niet altijd iets voelen of ervaren.

Geloof doet zeker iets met je, maar nog belangrijker is: wat doe je met je geloof? Geloof is niet iets om 'over te praten'. Net zoals de relatie met je man of vrouw niet allereerst bedoeld is om 'over te praten'. Wat je voor een ander voelt, komt tot uitdrukking in wat je doet of juist laat. De christelijke leefstijl in praktijk brengen in een deugdzaam leven, dus door je te oefenen in bepaalde gewoonten, levert op dat je vanzelf ook ervaringen opdoet met geloof. Dan merk je hoe lastig het kan zijn om geduldig of gastvrij te zijn. Dan merk je ook wat het met je doet en welke mooie en ontroerende dingen je mee kunt maken. Gewoon je christen

zijn heel concreet en praktisch vormgeven levert op dat je gaat ervaren waar het op aankomt.

Aan de slag

Als je de huidige behoefte aan gevoel en beleving vertaalt naar concreet gedrag, wordt het veel tastbaarder en minder subjectief. Het gaat heel basaal om je goede christelijke gedrag. Het is erg leuk en leerzaam om met je medegelovigen uit de gemeente te ontdekken wat de deugd van de gastvrijheid of de vrijgevigheid of het geduld concreet betekent.

Dat sluit ook weer aan bij een andere trend die in onze samenleving: de zoektocht naar manieren om diepere overtuigingen zichtbaar te maken. Jongeren willen aan de slag in Roemenië om een kindertehuis te helpen bouwen. Een groep gaat naar Zuid-Afrika om iets te doen voor weeskinderen. Sportievelingen gaan ik weet niet hoe vaak de Alpe d'Huez op en af voor het goede doel. Concreet iets *doen* laat je iets ervaren van datgene waar het je werkelijk om gaat, iets waarmee jij bij wilt dragen aan deze samenleving. Veel organisaties, denk bijvoorbeeld aan Stichting Present, bieden christenen de gelegenheid om door iets te doen voor anderen concreet maken wat hun geloof betekent.

Antwoord

Het beoefenen van een christelijke levensstijl, zowel in je houding als in je gedrag, laat je ontdekken hoe hardnekkig de strijd is tegen je eerste of oude natuur. Die strijd is wezenlijk voor ons geloof. Daarnaast ontdek je hoe je in het geloof op elkaar bent aangewezen. Geloven en de christelijke leefstijl beoefenen, doe je ook in de praktijk niet in je eentje. Je hebt er de gemeente voor nodig om samen van elkaar te leren en samen ervaringen op te doen. Je ontdekt dat je met elkaar bovendien ook in een lange traditie staat die terugreikt tot het oude Israël en de eerste christenen.

En misschien wel het belangrijkste: je leert dingen doen die de liefde van God voor ons en zijn schepping weerspiegelen doordat Hij inging op de diepste noden van mensen. Laat ons christelijke leven een antwoord zijn op die liefdevolle genade van God.